

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 4

2026

IXTISOSLIK FANLARINI O‘QITISHDA TA’LIMIY DASTURLARNI KO‘P DARAJALI MODIFIKATSIYALASH METODIKASINING NAZARIY ASOSLARI

Mirzaalimov Avazbek Alisherovich
Andijon davlat pedagogika instituti, dotsenti

Annotatsiya

Mazkur maqolada ixtisoslik fanlarini o‘qitishda ta’limiy dasturlarni ko‘p darajali modifikatsiyalash metodikasining nazariy asoslari yoritilgan. Shuningdek, ta’limiy dasturlarni turli darajalarga ajratish orqali o‘quv mazmunini talabalarning individual imkoniyatlariga moslashtirish mexanizmlari asoslab beriladi. Fanlararo integratsiya va faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv asosida o‘quv jarayonini samarali tashkil etish imkoniyatlari ko‘rsatib o‘tilgan

Kalit so‘zlar: ko‘p darajali modifikatsiyalash, ta’limiy dasturlar, ixtisoslik fanlari, individuallashtirilgan ta’lim, differensial yondashuv, adaptiv ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv, konstruktivizm, fanlararo integratsiya, pedagogik metodika.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МЕТОДИКИ МНОГОУРОВНЕВОЙ МОДИФИКАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН

Мирзаалимов Авазбек Алишерович
Андижанский государственный педагогический институт, доцент

Аннотация

В данной статье раскрываются теоретические основы методики многоуровневой модификации образовательных программ при преподавании специальных дисциплин. Также обосновываются механизмы адаптации содержания обучения к индивидуальным возможностям студентов путем дифференциации образовательных программ на различные уровни. Показаны возможности эффективной организации учебного процесса на основе междисциплинарной интеграции и деятельностного подхода.

Ключевые слова: многоуровневая модификация, образовательные программы, специальные дисциплины, индивидуализированное обучение, дифференцированный подход, адаптивное обучение, компетентностный подход, конструктивизм, междисциплинарная интеграция, педагогическая методика.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE METHODOLOGY FOR MULTI-LEVEL MODIFICATION OF EDUCATIONAL PROGRAMS IN TEACHING SPECIALIZED SUBJECTS

Mirzaalimov Avazbek Alisherovich
Andijan State Pedagogical Institute, Associate Professor

Abstract

This article examines the theoretical foundations of the methodology for multi-level modification of educational programs in teaching specialized subjects. It also substantiates the mechanisms for adapting the educational content to students' individual capabilities through the differentiation of educational programs into various levels. Furthermore, the possibilities of effectively organizing the educational process based on interdisciplinary integration and an activity-oriented approach are highlighted.

Keywords: multi-level modification, educational programs, specialized subjects,

individualized education, differentiated approach, adaptive learning, competency-based approach, constructivism, interdisciplinary integration, pedagogical methodology.

Zamonaviy ta'lim tizimida dasturiy vositalar muhim va ko'p qirrali funktsiyani bajaradi. Ular o'quv materiallarini interaktiv tarzda yetkazish, simulyatsiyalar va virtual laboratoriyalarni tashkil etish, shuningdek, o'quvchilarning bilimlarini avtomatlashtirilgan tarzda baholash imkonini yaratadi. Har bir talabning individual xususiyatlarini inobatga olish esa o'quv jarayonini shaxsga yo'naltirilgan holda tashkil etish imkonini beradi, adaptiv ta'lim esa mazkur jarayonni talabning o'zlashtirish darajasiga mos ravishda doimiy moslashtirib borishni ta'minlaydi. Fanlararo integratsiya esa ixtisoslik fanlarini boshqa fanlar bilan uyg'unlashtirib, bilimlarning yaxlit tizimda o'zlashtirilishiga xizmat qiladi. Raqamli va innovatsion yondashuvlar esa zamonaviy texnologiyalarni o'quv jarayoniga integratsiya qilish orqali ta'limni yanada interaktiv, moslashuvchan va samarali shaklga keltiradi.

Adabiyotlar tahlili

John Hattie tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, texnologiyaga asoslangan interaktiv ta'lim vositalari, ayniqsa, o'quvchilarni faol o'quv jarayoniga jalb etganda, ularning bilimlarni o'zlashtirish darajasini sezilarli darajada oshiradi [1]. Shu bois ta'limiy dasturlar nafaqat o'qituvchi faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida, balki ta'lim jarayonining ajralmas va muhim komponenti sifatida talqin etiladi. Ko'p darajali modifikatsiyalash metodikasining nazariy va metodologik asoslari o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish hamda uning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur yo'nalishning nazariy poydevori konstruktivizm, kompetensiyaviy yondashuv, individuallashtirilgan va differensial ta'lim, adaptiv ta'lim nazariyasi hamda fanlararo integratsiya kabi ilg'or pedagogik konsepsiyalarga tayanadi [3]. Ushbu nazariyalar asosida talaba bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol egallovchi va uni qayta quruvchi subyekt sifatida qaraladi. Shu bilan birga, ta'lim natijalari bilimlar yig'indisi bilan emas, balki shakllangan kompetensiyalar orqali baholanadi. Mazkur nazariy asoslar bilan bir qatorda, metodologik yondashuvlar ushbu jarayonni amaliy jihatdan samarali tashkil etish mexanizmini belgilaydi.

Xususan, tizimli yondashuv o'quv jarayonining barcha komponentlarini — maqsad, mazmun, metod va natijalarni — o'zaro bog'liq holda ko'rib chiqishni ta'minlaydi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv esa ta'lim markaziga talabning shaxsini qo'yib, uning ehtiyoj va qobiliyatlariga mos o'quv muhitini yaratadi. Differensial va adaptiv yondashuvlar orqali o'quv mazmuni va topshiriqlar turli darajalarda taqdim etilib, talabning o'zlashtirish darajasiga moslashtiriladi. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv esa bilimlarni amaliy faoliyat jarayonida egallashni ta'minlab, ularning mustahkamligini oshiradi.

Ko'p darajali modifikatsiyalash metodikasining mazmuni ta'limiy dasturlarni talabalarning individual o'zlashtirish imkoniyatlariga mos ravishda qayta tashkil etishga qaratilgan bo'lib, u bir nechta darajaviy yondashuv asosida amalga oshiriladi. Xususan, o'quv mazmuni minimal, o'rta va yuqori darajalarga ajratiladi. Minimal darajada talabalarga asosiy bilim va ko'nikmalarni egallash imkoniyati yaratiladi, bu esa fundamental tayyorgarlikni ta'minlaydi. O'rta darajada bilimlar kengaytiriladi, tizimlashtiriladi va ular o'rtasidagi bog'liqliklar chuqurroq ochib beriladi. Yuqori darajada esa talabalarning ijodiy, tahliliy va tadqiqotchilik faoliyati rivojlantirilib, ular mustaqil fikrlash va muammolarni hal etishga yo'naltiriladi [2]. Ushbu darajalar talabalarning individual qobiliyatlari, o'zlashtirish sur'ati va ehtiyojlariga mos holda belgilanib, ta'lim jarayonini differensial va adaptiv tarzda tashkil etishga xizmat qiladi.

Mazkur jarayonning muhim tarkibiy qismi o'quv mazmunini modifikatsiyalash hisoblanadi. Bu jarayonda o'quv materiallari talabning bilim darajasiga qarab soddalashtiriladi yoki murakkablashtiriladi, differensial topshiriqlar ishlab chiqiladi hamda nazariya va amaliyot uyg'unlashtiriladi. Shuningdek, ixtisoslikka mos real hayotiy vaziyatlar kiritilishi orqali o'rganilayotgan bilimlarning amaliy ahamiyati oshiriladi. Natijada talaba o'zlashtirgan bilimlarini

real faoliyatda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ko'p darajali modifikatsiyalash metodikasini samarali amalga oshirishda o'qitish metodlari va texnologiyalarining o'rnini beqiyosdir. Interfaol metodlar, jumladan, *case-study*, loyiha asosida o'qitish va muammoli o'qitish talabalarining faol ishtirokini ta'minlab, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. *STEAM* va integrativ yondashuvlar orqali turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlik mustahkamlanadi va kompleks bilimlar shakllanadi. Raqamli ta'lim texnologiyalari hamda adaptiv o'quv platformalari esa o'quv jarayonini avtomatlashtirish, individuallashtirish va moslashuvchan boshqarish imkonini beradi. Natijada mazkur metodika asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni yuqori pedagogik samaradorlikka erishadi. Talabalarining o'zlashtirish darajasi oshadi, ularning individual rivojlanishi ta'minlanadi. Shu bilan birga, mustaqil fikrlash, ijodkorlik va muammoni hal qilish ko'nikmalari rivojlanadi. Eng muhimi, talabalarda kelajak kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan kompetensiyalar shakllanib, ularning raqobatbardosh mutaxassis sifatida yetishib chiqishiga zamin yaratiladi. Ko'p darajali modifikatsiyalash metodikasini samarali amalga oshirishda baholash va monitoring tizimi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tizim orqali talabaning o'quv faoliyati nafaqat yakuniy natijalar asosida, balki o'rganish jarayonining barcha bosqichlarida tahlil qilinadi. Xususan, formativ va summativ baholash o'zaro uyg'un holda qo'llanilib, talabaning rivojlanish dinamikasini aniqlash va yakuniy natijalarni baholash imkonini beradi. Differensial baholash mezonlari esa turli darajadagi talabalarining imkoniyatlarini hisobga olishga xizmat qiladi. Real vaqt monitoringi va avtomatik *feedback* tizimlari orqali o'quv jarayoni uzluksiz nazorat qilinib, talabaning xatolari darhol aniqlanadi va ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar beriladi [2]. Bu esa o'quv jarayonining shaffofligi va samaradorligini oshiradi.

Mazkur metodikaning muvaffaqiyatli joriy etilishi muayyan pedagogik shart-sharoitlarga bog'liq. Eng avvalo, o'quv muhitining moslashuvchanligi ta'minlanishi zarur, ya'ni o'quv jarayoni talabalarining individual ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etilishi lozim. Shu bilan birga, o'qituvchining metodik tayyorgarligi yuqori darajada bo'lishi, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va texnologiyalarni qo'llay olish kompetensiyasiga ega bo'lishi talab etiladi. Raqamli vositalardan samarali foydalanish ham muhim omil bo'lib, bu o'quv jarayonini avtomatlashtirish va individuallashtirish imkonini beradi. Individual yondashuvni ta'minlash esa har bir talabaning qobiliyati va ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta'limni tashkil etishga xizmat qiladi. Amaliy jihatdan ushbu metodika tegishli metodik ta'minotni talab etadi. Xususan, modifikatsiyalangan o'quv dasturlari ishlab chiqilishi, ular asosida dars ishlanmalari tayyorlanishi, turli darajadagi talabalar uchun differensial topshiriqlar banki shakllantirilishi zarur. Bundan tashqari, metodik qo'llanmalar va raqamli o'quv resurslari o'qituvchi va talabalarga qo'shimcha yordam beruvchi muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Bu vositalar o'quv jarayonini tizimli va samarali tashkil etishga imkon yaratadi. Ko'p darajali modifikatsiyalash metodikasi ixtisoslik fanlarini o'qitishda ta'lim jarayonini individuallashtirish, differensiallashtirish va adaptiv boshqarish imkonini beruvchi kompleks pedagogik yondashuv sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu metodika talabalarining individual xususiyatlari va o'zlashtirish darajasini inobatga olgan holda o'quv mazmunini moslashtirishga xizmat qiladi. Natijada bilimlar chuqur, tizimli va barqaror o'zlashtiriladi, shuningdek, talabalarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish uchun zarur sharoit yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Hattie J. *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. – Abingdon; New York: Routledge, 2009. – 392 p.
2. Rychen D.S., Salganik L.H. (eds.) *Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society*. – Göttingen: Hogrefe & Huber Publishers, 2003. – 219 p.
3. Kakogianni E. *Integrating digital tools in education: Enhancing interactive and personalized learning experiences // European Journal of Education and Pedagogy*. – 2025. – Vol. 6, No. 2. – P. 45–52.